

SLOVAK MINING EDUCATION IN MEDALS

BANÍCKE ŠKOLSTVO NA SLOVENSKU V MEDAILÉRSKEJ TVORBE

SLAVKOVSKÝ JOZEF¹

Key words: medals, slovak mining education

Abstract: Medals and plaques are an important part of historical sources which cover individual historical events. These minted metal objects which are similar in their shape to coins are mainly artistic creations. They underline the importance of certain historical events by their artistic form which also mirrors the current state of medal art which has a long history due to the mint in Kremnica. The selection of minted medals with this topic also documents the importance of mining education in Slovakia. We can mention the glory of Mining academy in Banská Štiavnica and its descendant the Mining faculty of Technical University of Košice. After the transformation of the Technical University of Košice in 1991 the mining faculty changed its name to Faculty BERG which celebrated the 60th anniversary of its operation in Košice in the last year. The presented medals with this topic maintain the continuity of traditions as well as are important artistic artifacts which underline the individual historical event and its message to the current and future generations.

Kľúčové slová: medailérstvo, banícke školstvo

Abstrakt: Medzi významné historické pramene zachytávajúce konkrétne udalosti patria tiež medaily a plakety. Tieto razené kovové predmety svojím tvarom podobné minciam sú však v prvom rade umeleckými výtvarmi. Poukazujú svojou umeleckou formou na historické skutočnosti, ale výtvarnou stránkou odzrkadľujú aj súčasný stav medailérskeho umenia, ktoré vďaka kremnickej mincovni má u nás dlhodobú tradíciu. Výber razených medailí s týmto tematickým zameraním má dokumentovať to, že banícke školstvo na Slovensku malo významné postavenie. Takto si pripomíname slávu Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici, ale aj jej nasledovateľskú Banícku fakultu VŠT v Košiciach. Po transformácii školy na Technickú univerzitu v Košiciach v roku 1991 došlo aj k zmene názvu baníckej fakulty na Fakultu BERG TU v Košiciach, ktorá oslávila v minulom roku svoje 60. výročie pôsobenia v tomto meste na východe Slovenska. Práve prezentované medaily s takýmto zameraním sú tiež dôkazom kontinuity v tradícií, ale aj významnými umeleckými artefaktmi, ktoré pripomínajú konkrétnu historickú udalosť a jej odkaz súčasníkom a budúcim generáciám.

ÚVOD

V predkladanom príspevku mám záujem priblížiť širšej montannej pospolitosti krátky výber medailí, a to so zameraním na banícke školstvo na Slovensku. Vychádzajúc zo súborného diela o baníctve (Zámora a kol., 2003 a 2004), ktoré uceleným spôsobom zhodnocuje celú jeho dejinnú činnosť na našom území sa dozvedáme, že historicky najvýznamnejším prínosom Slovenska do rozvoja vedy, techniky a hospodárstva Európy a sveta je banícke školstvo.

BANÍCKE ŠKOLSTVO NA SLOVENSKU

Slovensko bolo za osvietenstva súčasťou uhorského kráľovstva a habsburskej monarchie, ale Bratislava ako korunovačné mesto bola už významným centrom kultúry a vedeckého poznávania. Historicky najvýznamnejším prínosom Slovenska do rozvoja vedy, techniky a hospodárstva Európy je banícke školstvo, ktoré tu vzniklo na základe rozvinutého drahokovového a medenorudného baníctva a hutníctva. V Banskej Štiavnici na základe dekrétu Karola VI. bol poverený Samuel Mikovín založením odbornej banskej školy, ktorá vznikla roku 1735 a podobná škola bola založená v roku 1747 v Smolníku. O jej zriadenie sa zaslúžil ďalší významný odborník Moltz de Walda (1688 – 1748). Úlohou týchto odborných škôl bola predovšetkým príprava banských a hutníckych dozorcov, správcov, ale talentovaní frekventanti sa uplatnili aj vo vyšších funkciách a tiež ako vynálezcovia a teoretici, čo

¹ Ing. Jozef Slavkovský, CSc., Slovenská banícka spoločnosť pobočka pri Fakulte BERG TU v Košiciach, e-mail: jozef.slavkovsky@gmail.com, tel.: 055/392 3118

platí zvlášť o Jozefovi Karolovi Hellovi – absolventovi baníckej školy v Banskej Štiavnici, a o K. T. Deliusovi – absolventovi baníckej školy v Smolníku.

Aj keď odborné banícke školy prispeli k rozvoju banskej praxe a banských vied v týchto regiónoch, ale aj celej monarchie, predsa v druhej polovici 18. storočia bolo potrebné zabezpečiť výchovu odborníkov s vyšším teoretickým vzdelaním. Na podnet J. T. Peithnera a ustanovenej osobitnej komisie, panovníčka Mária Terézia rozhodla 13. 12. 1762 o založení školy vysokoškolského typu v Banskej Štiavnici (Vozár, 1992). Prvým profesorom bol menovaný prírodovedec Mikuláš Jozef Jacquin, ktorý sa pričínal aj o jej budovanie. Prednášky na banskej škole začali v septembri 1764 a povýšená na akadémiu bola v roku 1770. Banská akadémia v Banskej Štiavnici po dobudovaní katedier dosiahla vysokú úroveň v pedagogickom procese, ale aj vedeckovýskumnej práci a realizácii konštrukčných technických riešení s priamou realizáciou v banskej praxi. Celá história vzniku a postupného formovania katedier a samotnej vysokoškolskej inštitúcie počas jej pôsobenia v Banskej Štiavnici je podrobne spracovaná v novodobej monografii (Herčko, 2010), takže tu a zmienime iba o výraznejších zmenách v jej vývoji.

Určité väčšie zmeny banská akadémia prekonávala v procese svojej existencie, a to v rokoch 1809 (keď došlo k zmene názvu školy na Banskú a lesnícku akadémiu v Banskej Štiavnici), 1848 (revolučný rok), 1867 (zavedenie maďarčiny do celého pedagogického procesu), 1892, 1898 a 1912 (ukončenie výstavby nových budov akadémie) a v školskom roku 1904/1905 sa zmenil aj názov akadémie na Vysokú školu banskú a lesnícku v Banskej Štiavnici. V tejto podobe škola pretrvala až do roku 1818, keď spolu so zánikom Rakúsko-uhorskej monarchie a vznikom Československa skončila aj jej činnosť v Banskej Štiavnici. K jej presťahovaniu do Šopronu v Maďarsku došlo v roku 1919.

Na Slovensku došlo k obnoveniu štúdia baníctva až po vzniku Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave, a to v roku 1941 na odbore špeciálnych náuk. V roku 1951 vznikla na tejto škole už samostatná banícka fakulta a v roku 1952 došlo k jej presťahovaniu na novozaloženú Vysokú školu technickú v Košiciach, kde sa intenzívne rozvíja až po súčasnosť, ale od roku 1996 pod novým názvom Fakulta baníctva, ekológie, riadenia a geotechnológií (F BERG) Technickej univerzity (TU) v Košiciach (Rybár a kol., 2001; Floreková, 2012)

MEDAILY PREZENTUJÚCE BANÍCTVO A BANÍCKE ŠKOLSTVO

Medaily sú vhodným umeleckým prostriedkom zaznamenávania významných udalostí, ktoré sa dotýkajú spoločnosti, jednotlivca, konkrétnych inštitúcií alebo slúžia na ocenenie za dosiahnutie určitých cieľov.

Pri výbere medailí a ich stručnom popise som vychádzal predovšetkým z vlastnej zbierky, alebo z poznatkov z dostupnej literatúry (Haimann, 2006; Pješčák, 2006; Slavkovský, 2010). Výber bol realizovaný tak, aby v prvej časti pripomenul určité významné udalosti, či popredné osobnosti s väzbou na Banícku akadémiu v Banskej Štiavnici a v druhej časti prezentoval medailí jej pokračovateľov, a to s dôrazom na Banícku fakultu VŠT v Košiciach, ktorá po premenovaní v roku 1994 prijala nový názov Fakulta BERG TU v Košiciach.

Poznámka: Pri popise medailí sú použité tieto skratky – vysvetlivky: a. – averz, r. – reverz, B – bronz, T – tombak, pAg – postriebrená, pAu – pozlátená, paB – patinovaný bronz, paT – patinovaný tombak, Ø – priemer.

UKÁŽKY MEDAILÍ VIAŽUCE SA NA BANÍCKU AKADEMIU V BANSKEJ ŠTIAVNICI A JEJ ODNOŽE

Medaila razená z príležitosti usporiadania vedeckej konferencie k oslavám 200 výročia založenia Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici roku 1964. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medailér: B. Kodymová. Medaila: a., r., paT, Ø 70 mm (obr. 1).

Obr. 1 Medaila razená z príležitosti usporiadania vedeckej konferencie k oslavám 200 výročia založenia Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici roku 1964

Plaketa razená pri príležitosti sympózia v Banskej Štiavnici roku 1979, ktoré bolo venované K. T. Deliusovi profesorovi Baníckej akadémie a jeho dielu. Medailér: signované TB – Terézia Bryndzová, 1979. Plaketa: a., r., paT, rozmer 80 mm x 55 mm (obr. 2).

Obr. 2 Plaketa razená pri príležitosti sympózia v Banskej Štiavnici roku 1979

Medaila Johanna Tadeasa Peithnera, ktorý sa usiloval o vznik montánnej akadémie na Karlovej univerzite v Prahe a jeho myšlienky boli podkladom pri zakladaní banskoštiavnickej akadémie. Na Baníckej akadémii v Banskej Štiavnici pôsobil ako profesor pre baníctvo v rokoch 1772 – 1776. Medaila: a., r., pAg, Ø 60 mm (obr. 3).

Obr. 3 Medaila Johanna Tadeasa Peithnera

Medaila Vysokej školy technickej v Košiciach. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medailér: B. Kodymová. Medaila: a., r., pAg, Ø 60 mm (obr. 4).

Obr. 4 Medaila Vysokej školy technickej v Košiciach

Plaketa Vysokej školy technickej v Košiciach razená pri príležitosti 25. výročia jej založenia v Košiciach 1952 -1977. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medailér: L. Snopek. Medaila: a., r., pa T, rozmer 70 x 63 mm (obr. 5).

Obr. 5 Plaketa Vysokej školy technickej v Košiciach razená pri príležitosti 25. výročia jej založenia

Medaila Baníckej fakulty Vysokej školy technickej v Košiciach razená pri príležitosti 30. výročia jej pôsobenia v Košiciach 1952 – 1982. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medaila: a., r., pa T, Ø 60mm (obr. 6).

Obr. 6 Medaila Baníckej fakulty Vysokej školy technickej v Košiciach razená pri príležitosti 30. výročia jej pôsobenia v Košiciach

Medaila Baníckej fakulty Technickej univerzity v Košiciach razená pri príležitosti 230. výročia založenia Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medailér: Vojtech Remeň. Medaila: a., r., pa T, Ø 60mm (obr. 7).

Obr. 7 Medaila Baníckej fakulty Technickej univerzity v Košiciach razená pri príležitosti 230. výročia založenia Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici

Medaila Technickej univerzity v Košiciach razená pri príležitosti 230. výročia založenia Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medailér: Vojtech Remeň. Medaila: a., r., pAg, Ø 60mm (obr. 8).

Obr. 8 Medaila Technickej univerzity v Košiciach razená pri príležitosti 230. výročia založenia Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici

Medaila Fakulty BERG Technickej univerzity v Košiciach razená v roku 2001 z príležitosti 60. výročia jej začiatkov pôsobenia na SVŠT v Bratislave, kde bol v roku 1941 založený odbor špeciálnych náuk. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medailér: Stanislav Bukovanský. Medaila: a., r., pAu, Ø 60mm (obr. 9).

Obr. 9 Medaila Fakulty BERG Technickej univerzity v Košiciach razená v roku 2001 z príležitosti 60. výročia jej začiatkov pôsobenia na SVŠT v Bratislave

Medaila Fakulty BERG TU v Košiciach 2007, kde na reverze sú prezentované súčasné fakulty Technickej univerzity v Košiciach. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medaila: a., r., pAg, Ø 40 mm (obr. 10).

Obr. 10 Medaila Fakulty BERG TU v Košiciach 2007, kde na reverze sú prezentované súčasné fakulty Technickej univerzity v Košiciach

Medaila Fakulty BERG Technickej univerzity v Košiciach razená v roku 2012 z príležitosti 60. výročia jej začiatkov pôsobenia v Košiciach. Výrobca: Mincovňa Kremnica. Medaila: a., r., pAu, Ø 60mm (obr. 11).

Obr. 11 Medaila Fakulty BERG Technickej univerzity v Košiciach razená v roku 2012 z príležitosti 60. výročia jej začiatkov pôsobenia v Košiciach

Predkladaný výber novodobých medailí a plakiet so zameraním na banícke školstvo v habsburskej monarchii, ktoré je viazané na slávne banské mesto Banskú Štiavnicu, nám poukazuje na vtedajší jeho význam pre Európu a svet, ale aj na to, že k jeho koreňom a tradíciám sa hlásia Maďari, Slováci, Rakúšania a Česi. Aj napriek rôznym pohľadom na uvedené skutočnosti dejinného vývoja po rozpade monarchie a postupnej konsolidácii krajín v strednej Európe sa tento zložitý problém podarilo vyriešiť k spokojnosti až v nových podmienkach zjednocujúcej Európskej únie. Dôkazom toho je Deklarácia pokračovateľov duchovného dedičstva Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici podpísaná v Košiciach roku 2001. Takouto formou prezentácie dejinného vývoja baníckeho a technického školstva na Slovensku a okrajovo aj u našich susedov, je možné lepšie ohodnotiť aj náš súčasný stav na našej alma mater, ktorej sídlom je Technická univerzita v Košiciach.

ZÁVER

Rozkvet baníctva a rozvoj banskej vedy a techniky našiel odraz v založení odbornej baníckej školy (1735) a neskôršie v roku 1762 v založení prvej baníckej školy vyššieho typu v Európe – Baníckej akadémie, ktorá v Banskej Štiavnici pôsobila s určitými zmenami až do roku 1919. Vďaka tejto škole, kde vyučovali vynikajúci odborníci z oblasti vedy a techniky, dosiahlo aj vlastné banské mesto a jeho širšie okolie popredné postavenie a význam. Na základe toho v roku 1993 „Banská Štiavnica a technické pamiatky jej okolia“ boli zapísané do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Napriek celkovému útlmu baníctva si pripomíname slávu Banskej Štiavnice a jej baníckeho školstva, ktoré má nasledovníkov v Maďarsku, Rakúsku, Česku a u nás na Slovensku. Robíme to formou artefaktov medailárskej tvorby, ktorá má u nás tiež bohatú tradíciu. Prezentované medaily okrem dokumentácie historických udalostí dotýkajúcich sa baníckeho a technického školstva zároveň poukazujú na trendy a umelecký štýl medailérov, ale aj technológiu ich razenia. U nás na Slovensku máme na to najlepšie predpoklady, pretože máme slávnú mincovňu v Kremnici, ktorá patrí k svetovým unikátom a vo februári 2011 jej bol udelený znak pamiatky Európskeho dedičstva.

Uvedené skutočnosti sú dostatočným dôvodom si pripomínať slávu našich banských miest obnovou ich kultúrneho dedičstva a tradícií. Dôkazom toho je aj súčasná realita, že Košice – Európske hlavné mesto kultúry 2013 sú poctené usporiadaním 15. európskych banícko-hutníckych dní, ktoré sa uskutočnia 6. – 9. júna a ich hlavným organizátorom je Združenie baníckych spolkov a cechov Slovenska a Technická univerzita v Košiciach. Súčasťou uvedeného európskeho stretnutia baníkov a hutníkov bude aj medzinárodná konferencia „Európske baníctvo a hutníctvo včera a dnes“, ktorá sa uskutoční na Technickej univerzite v Košiciach. K zdarnému priebehu celej tejto akcie má záujem aktívne prispieť aj Pobočka slovenskej numizmatickej spoločnosti v Košiciach usporiadaním medailárskej výstavy so zameraním na geológiu, baníctvo a hutníctvo..

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] FLOREKOVÁ, L., 2012: Almanach Fakulty BERG. Príspevok k 60. výročiu pôsobenia Fakulty baníctva, ekológie, riadenia a geotechnológií na TU v Košiciach. Vydavateľ Fakulta BERG TU v Košiciach, 253s.
- [2] HAIMANN, P., 2006: Slovník autorů a zhotovitelů mincí, medailí, plaket, vyznamenání a odznaků se vztahem k Čechám, Moravě, Slezsku a Slovensku (1505-2005). Nakladatelství Libri, Praha, 582 s.
- [3] HERČKO, I., 2010: Banícka a lesnícka akadémia Banská Štiavnica. Vydal Ústav vedy a výskumu UMB Banská Bystrica, 497 s.
- [4] PJEŠČÁK, V., 2006: Medaile a plakety Československého uranového průmyslu. Příbram, 191 s.
- [5] SIKOROVÁ, T., 1992: Zápas o obnovenie baníckej akadémie a zriadenie vysokej školy technickej na Slovensku. Zborník „230 rokov Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici“ 7.sekcie 8. MBK BF TU v Košiciach, s.130-149.
- [6] SLAVKOVSKÝ, J., 2010: Kremnická mincovňa a jej medailéri venujúci pozornosť histórii baníctva na Slovensku. Zborník prednášok zo sympózia Európsky význam slovenského baníctva v stredoveku a novoveku. Vydalo SBM v Banskej Štiavnici, 57 – 60.
- [7] RYBÁR, P. a kol., 2001: História baníckeho školstva na území Slovenska. Vydalo vydavateľstvo Štrotfek, Košice, 142s.
- [8] VOZÁR, J., 1992: Nové poznatky o založení Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici. Zborník prednášok – 230 rokov Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici s.7-20.
- [9] ZÁMORA, P. a kol., 2003: Dejiny baníctva na Slovensku. I. diel. Vydavateľstvo Banská agentúra, Košice.
- [10] ZÁMORA, P. a kol., 2004: Dejiny baníctva na Slovensku. II. diel. Vydavateľstvo Banská agentúra, Košice.